

MÄNG ELUS JA ELU MÄNGUS

RAILI SULE

JMK 2004 nr 6

Pjotr Tšaikovski ooper „Padaemand“

Libreto: **Modest Tšaikovski Aleksandr Puškini** samanimelise jutustuse järgi
Esietendus: **Rahvousooperis „Estonia“** 16. aprillil 2004

Muusikaline juht ja dirigent: **Eri Klas**
Dirigendid: **Jüri Alpertin, Arvo Volmer**
Lavastaja: **Arne Mikk**

Koormeister: **Elmo Tiisvald**

Kunstnik: **Eldor Renter**

Valguskunstnik: **Neeme Jõe**

Liikumisjuht: **Marina Tširkova**

Osades: **Vello Jürna, Oleg Orlovs, Aleksandrs Antonenko ja Vadim Zapletšnõi** (Hermann); **Jassi Zahharov ja Aleksandr Mihhailov** (Tovski ja Plutus); **Rauno Elp ja Aare Saal** (Jeletski); **Andres Köster ja Roland Liiv** (Tšekalinski); **Mati Palm ja Leonid Savitski** (Surin); **Mart Madiste ja Andrus Kirss** (Tšaplitski); **Teo Maiste ja Mart Laur** (Narumov); **Rostislav Gurjev ja Kaarel Kolk** (Tseremooniameister);

Riina Airene ja Juuli Lill (Krahvinna); **Nadia Kurem, Pille Lill ja Inesa Galante** (Liisa); **Helen Lepalaan ja Helen Lokuta** (Polina ja Daphnis); **Vaike Kiik ja Ülle Tundla** (Gubernant); **Kädi Kosenkranius ja Albina Parõševa** (Maša); **Valentina Taluma ja Janne Ševtšenko** (Chloe); **Rahvousooper „Estonia“ orkester ja koor.**

Kui Aleksandr Puškin (1799-1837) jutustuse „Padaemand“ kirjutas (ilmselt Boldinos 1833. aastal), oli Pjotr Tšaikovski (1840-1893) veel sündimata, Krahvinna prototüüp Natalja Petrovna Golitsõna aga muldvana, ta oli sündinud 1741 ja suri poeediga samal aastal – 1837. „Padaemand“ ilmus trükist 1834, autor kirjutas seejärel oma päevikusse: „Õukonnas märgati vana krahvinna sarnasust vürstinna N. P-ga ja näib, et selle üle ei pehanda.“

Pjotr Tšaikovski „Padaemand“, „Estonia“ 2004. I pilt, päikeselisel päeval suveaias. Tagaplaanil kaarsild ja Padaemanda kaart, mille kaudu on Hermann lavale pugenud.

Paljud vene heliloojad on oma ooperitele ammutanud ainet Puškinilt – Glinka, Dargomõžski, Rimski-Korsakov, Mussorgski, Tšaikovski, Cui, Rahmaninov, Stravinski jt. „Padaemanda“ süžeed on enne Tšaikovskit kasutanud prantsuse helilooja Fromental Halévy ooperi „La dame de pique“ (1850) ja austria helilooja Franz Suppé koomilise ooperi (algsest opereti) „Die Kartenschägerin oder Pique Dame“ (1862) loomisel.

Tšaikovski eelviimane ooper „Padaemand“ valmis 1890. aastal Firenzes ja on loodud uskumatult kiiresti, poolteise kuu jooksul. Libreto kirjutas helilooja vend Modest.

Puškini ja Tšaikovski teoseid võrreldes leiame mitmeid olulisi erinevusi. Tšaikovski ooperis on muudetud tegelaste omavahelisi suhteid, päritolu ja ka ajastut. Puškini jutustusest võib lugeda: „Hermann on sakslane: ta on kaalutlev, muud midagi!“

Liisa on „kuulsa vanaeide vaene kasvandik“, Tomski – Krahvinna lapselaps. Tšekalinski „oli kogu oma elu kaardilaudade taga mööda saatnud“.

Jeletski puudub Puškinil üldse. Jutustuse lõpus saame teada, et Hermanni kasvav kaardimängu- ja rikastumiskirg viib ta hullumajja, Liisa abiellub „armastusväärse noormehega“ ja Tomski vürstitar Polinaga. Ooperi tegevus on Puškini ajastust viidud Katariina II aega.

Ooperis torkab silma kõigepealt äärmine kontsentreeritus ühe tegelase – Hermanni ümber, ja ka see, et kõigil tegelastel on „konkreetne ülesanne“: Krahvinna pole mitte ainult mineviku jäänuk, kelle elu oleks justkui pooltel teel peatunud, vaid kehastab ühtlasi „saatuslikku jõudu“; teades kolme võidukaardi saladust, mängib ta olulist rolli Hermanni saatuse kujunemisel. Kuigi ooperi nimi on „Padaemand“, on selle keskne tegelane Hermann, ooperi jooksul teeb ta läbi tohutu arengu.

Samas on väga tähtis Krahvinna ja Hermanni vaheline müstiline side. Vae-se ohvitseri siirast soovi võita Liisa armastus tumestab tema rikastumiskirg, soov võita kaardimängus. Hermanni haiglaslik fantaasia ja tormakus saavad määravaks Liisa ja Krahvinna hukkumi-

Võ tak petšalnõ, dorogaja, kak budto gore jest u vas...

Jeletski – Taavi Tampuu, Liisa – Pille Lill.

*Tšto naša žizn –
igra...*
Hermann –
Aleksandrs
Antonenko.

sele. Hermann on kõikjal üksik, ooperis vastanduvad talle teised tegelased.

Suurejooneline ja usaldav vürst Jeletski armastab oma kihlatut Liisat siiralt. Liisa teeb lõplikke otsuseid. Hermannisse armudes ütleb ta lahti Jeletskest, kõik tema ootused ja lootused purunevad ning ta tragöödia on veel suurem kui Hermannil. Liisa saatust ennustab justkui ette tema sõbratar Polina oma melanhoolses romansis.

Sündmuste arengu käivitab krahv Tomski, jutustades loo Krahvinna noo-

rusaegadest, mida ta kaaslased võtavad naljana, kuid Hermann „puhta kullana“. Tomski on justkui süütu süüdlane selles, mis järgnevalt juhtub.

„Padaemand“ on omamoodi kokkuvõtte Tšaikovski otsingutest ooperi valdas. Selles on põimunud reaalsus, irreaalsus, saladused, saatatus. See on läbikomponeeritud ooper, kus suurt tähtsust omab sümfooniline arendus, suured kontrastid nii ühe pildi või stseeni sees kui ka eri piltide või stseenide vahel. Ooperi alguses on lootusetult armu-

Tomski –
Aleksandr
Mihhailov.

nud Hermann passiivne, I pildi lõpus – kirglik stseen äikeses, kus Hermann töötab endale: Liisa või surm. Järgneb taas melanhoolne stseen II pildi alguses. Või ooperi VI ja VII pildi vastandamine – stseen Talvekanali ääres ja Liisa surm, millele järgneb lustlik stseen mängusaalis.

Ooperi muusikalised teemad ja motiivid jagunevad kaheks. Esimese rühmaga seonduvad ilusad ja õilsad tunded – püüd õnnele, headus, armastus, mis kulmineerub Hermann ja Liisa ar-

mastuse teemaga. Sellele vastandub kolme kaardi (Padaemanda) teema. Lisaks teemad, mis iseloomustavad teisi tegelasi, olustikku, loodust ja tausta, millele hargneb peategelaste draama.

Loodus ja tegevuse erinev aeg (kaunis suvepäev, kesköö) aitavad tugevalt kaasa draama kujutamisele: nii algab ooperi I pilt päikeselise päevaga suveaias ja lõpeb äikesetormiga; saatuslikud kohtumised toimuvad öösel: Liisa ja Hermann armastusduett II pildis, Hermann ja Krahvinna stseen ning Krahvinna

Võ tšto zdes stoite... Krahvinna – Juuli Lill.

surm IV pildis, Liisa ja Hermannii viimane kohtumine Talvekanali ääres ja Liisa surm.

Tegevust rikastavad mitmed stiliseerimisvõtted; näiteks pastoraali „Karjaste truudus“ (Daphnise ja Chloe lugu) etendamine ballistseenis või Krahvinna prantsuskeelne laul (Grétry ooperist „Richard Lõvisüda“), mis viib Krahvinna mõtetes noorusmaile, Pariisi; või Tomski banaalne lauluke mängusaalis, viimane lõdvestus enne pingelist ooperi finaali. Esimene pilt on peategelaste ekspositsioon ja tegevuse sõlmitus. Edasise arengu jaoks on oluline kvintett „Mne strašno“, kus hirm avaldub iga tegelase puhul erinevalt, ja Tomski ballaad, mis käivitab Hermannis *idée fixe*'i saada kolme võidukaardi saladuse jälile. Teine pilt on Liisa ja Hermannii tunnete lüüriline kulminatsioon, mida korraks küll varjutab Krahvinna tulek, mis aga lõpeb vastastikuse armastusavaldusega. Kolmas pilt on pööre draama arengus – Hermannii jaoks hakkab üha enam rolli mängima soov teada saada kolme kaar-

di saladus. Liisa annab Hermannile oma toa võtme, selgub, et sinna pääseb vaid läbi Krahvinna magamistoa. Võtme andmine on Liisale tähtis, ta on otsustanud loobuda senisest kihlatust Jeletskist, – Hermannii mõtted keerlevad aga üksnes kolme kaardi ümber. Neile vihjavad ballil ka salapärased maskid. Neljas pilt ooperis on tegevuse saatuslik kulminatsioon. Hermann on sattunud kokku Krahvinnaga tema magamistoas ja üritanud välja pinnida kolme võidukaardi saladust, järgneb Krahvinna surm. Hermann on segaduses, tuleb Liisa, kes süüdistab Hermannii Krahvinna surmas. Viies pilt jätkab eelmise liini. Liisa kiri Hermannile viib viimase mõtte Krahvinnale, kelle matustest on möödunud mõni aeg. Hermannile viirastub kirstus Krahvinna, noormehe haiglasest ettekujutuses avaldab Krahvinna vaim talle kolme võidukaardi saladuse – kolm, seitse ja äss toovad talle õnne ja võidu, kui ta abiellub Liisaga. Hermann ei hooli aga viimasest. Kuuendas pildis Talvekanali ääres on peatähe-

Hermann – Aleksandrs Antonenko ja Surin – Leonid Savitski.

lepanu Liisal. Ta püüab uskuda, et Hermann ei ole Krahvinna surmas süüdi, peab aga ometi leppima selle mõttega, kui Hermann ta endast eemale tõukab ja mängusaali tormab. Liisa surmaga selles stseenis lõpeb ooperi üks tegevusliin. Seitsmes pilt on kogu draama viimane kulminatsioon, mille keskmes on Hermann oma fantaasiatena, tema andekspalumine ja surm. Ooperi lõpul jääb orkestris kõlama armastuse teema, justkui lunastus.

„Padaemand“ on filosoofiliselt väga lähedane Tšaikovski Viiendale (1888) ja Kuuendale (1893) sümfooniale: ideaalid ja nende purunemine, elu ja ilu, lootus ja lootusetus. Neis kõigis on väga lai tundeskaala, sarnasusi leidub ka temaatilises materjalis (näiteks Tomski ballaadist pärineva teema sissejuhatuses ja Viienda sümfoonia I osa peateemas). „Padaemand“ on maailma ooperiliteratuuri üks tippteos, Tšaikovski kõige sümfoniseeritum ooper, mis on avaldanud oma mõju ka ooperi hilisemale arengule. Selles on lauljate unistuste rol-

le, sellest unistavad dirigendid, lavastajad...

Kui levis uudis, et „Estonias“ tuuakse lavale Tšaikovski „Padaemand“, olid minu tunded kahesugused. Esiteks heameel ooperi jõudmisest meie lavale, aga samas jäi kummitama küsimus: milliste lavajõududega? Nüüd, kus olen näinud kahte etendust (16. ja 30. aprillil), on kahtlused hajunud.

Kuigi „Padaemand“ on vägagi ooperlik ooper, on seda nimetatud ka oopersümfooniaks – niivõrd oluline osa on selles orkestril kanda. Draama ei ole mitte üksnes laval – see on ennekõike muusikas. Orkestris kujunevad teemad (I ja II pilt) ja muutuvad teemad (kolme kaardi teema), ennustatakse järgmisi stseene; orkester kannab sageli tegelaste meeoleolu ja pinget samavõrd või isegi rohkem kui laval toimuv (stseen kasarmus). „Estonia“ teatri orkester on heas vormis, dünaamiline, paindlik, arvestab ja toetab laval toimuvat, kandes vajadusel emotsionaalseid kõrghetki või pakkudes kaunikõlalisi soololõike.

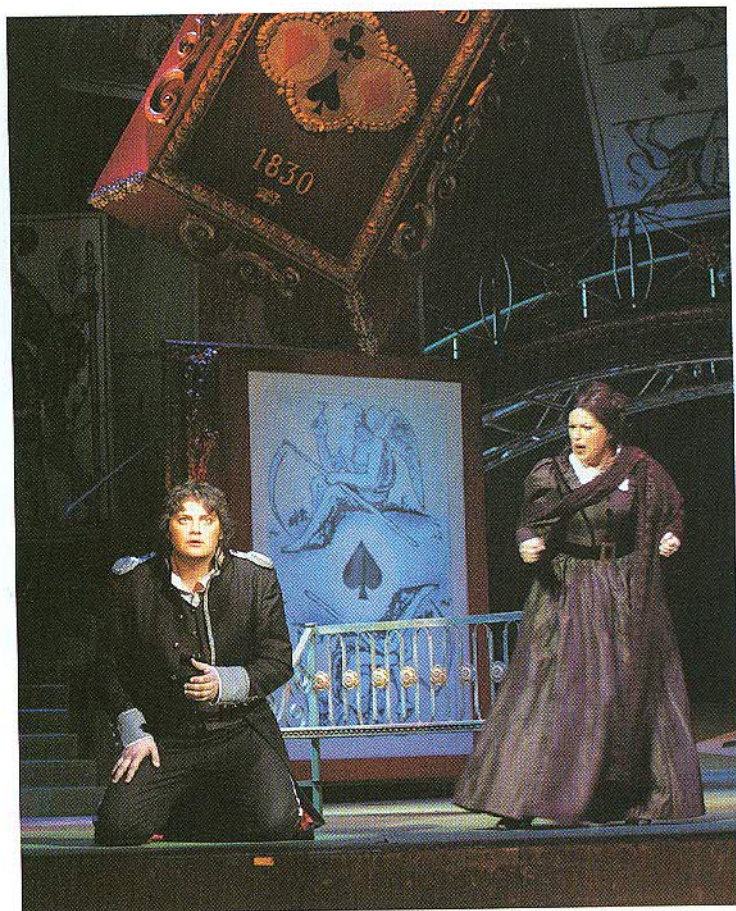
„... üleni paljaks aetud hallist peast võeti ära puuderdatud parukas...“
Krahvinna —
Riina Aireenne.

Muusikajuht ja dirigent **Eri Klas** on sellesse pannud oma hinge. Hea koostöö kannab ka head vilja. Dirigent **Jüri Alperteni** taotlused ühtivad Eri Klasi omadega. Üle mitme aja oli rõõm teatri koorist. Lisajõudude kasutamine annab mahlakat kõla ja sära. Koor on aktiivne liikumistes (koormeister **Elmo Tiisvald**), aga eriti lustlik on meeste tantsustseen viimases pildis (liikumisjuht **Marina Tširkova**). Muusikalises ettevalmistuses on panuse andnud kontsertmeistrid **Tarmo Eespere** ja **Ralf Taal**.

Tean, et ooper oli lavastaja **Arne Miku** ammune unistus ja nüüd tegi ta sellega endale kauni juubelikingituse. Lavastaja kavatsusi on toetanud ka assistendid **Helgi Sallo** ja **Tiit Tralla**. Kui Lääne-Euroopas on tehtud katseid „Pa-

daemandat“ kaasajastada, siis „Estonia“ lavastus järgib lugu traditsiooniliselt. Tegevus on toodud Puškinij ajastusse, seda kinnitab laval ka aastaarv 1830, erandiks on III pildi ball kui stiilipidu, mis jääb Tšaikovski poolt kavandatud Katariina II ajastusse. Sellele viitab ka balli „üllatuskülaline“. Tiheduse huvides on tehtud mõned kupüürid ja see on hea. Nii on välja jäetud avakoor ja III pildi tantsustseen. Krahvinna vaimu ilmumine on lahendatud ootamatult. Kuna Krahvinna sai kaartide võidusaladuse teada noorena, avaldab ta selle edasi ka noorena — rauga asemel tõuseb kirstust üles noor kaunis daam, „Moskva Veenuse“ büsti nägime juba tema magamistoa stseenis. See on täielik kontrast raugastunud parukata krah-

Stseen kanali
ääres.
Hermann –
Aleksandrs
Antonenko,
Liisa –
Inesa Galante.

vinnaga tema surmastseenis. Krahvinna riietub ja kannab parukaid 1770. aastate, st oma noorusaja moodide järgi. Puškin kirjeldab teda nii: „... üleni paljaks aetud hallist peast võeti ära puuderdatud parukas.” Omapärase raami annab kogu loole Hermannil lavale tulek I pildis läbi Padaemanda kaardi ja Krahvinna ilmumine läbi ässa viimases pildis, viidates Krahvinna ja Hermannil saatuste seotusele elus ja surmas. Liikumises määrab palju lava keskele jääv sild kui kõiki pilte ühendav sümboolne kujund.

Eri Klasile ja Arne Mikule on töö „Padaemandaga” esmakordne, **Eldor Renter** oli „Padaemanda” kunstnik ka 1957. aasta lavastuses. Renter on teinud väga põhjaliku töö, temale omaselt uurinud ajastut, detaile. Tema lavakujundu-

ses on palju sümboolikat, teatraalsust. Arusaadavalt on ta soovinud anda endast parima, kuid ehk oleks võinud millestki loobuda. Paraku on teatri lava liiga väike nii paljude sümbolite ära mahutamiseks. Isegi korduval vaatamisel ei suuda kõike haarata. Ballistseenis ei ole ruumi liikumiseks ja kostüümide värviküllus tõmbab liigset tähelepanu. Ilus kujund on sild. See ei ole mitte ainult sild Peterburi kanalil, vaid sild kahe kalda, erinevate saatuste, elu ja surma vahel. Valguskunstnik **Neeme Jõe** töö aitab esile tuua kunstniku rõhuasetusi.

Peaosaliste valikul on tehtud panus külalistele. Esietendusel laulsid kaks suurepärasest peaosalist lõunanaabrite juurest. **Aleksandrs Antonenko** on vaa-

Ballistseen. Eldor Renteri lavakujunduses on palju sümbolikat, teatraalsust...

tamata oma noorusele saavutanud palju. Koduteatris Riias on tal kanda peaaegu kõik repertuaaris olevad tenori juhtrollid. Eesti publik tunneb teda Don Ottavio ja Alfredona, olen ise kuulnud ka tema suurepärasest Erikut „Lendavas Hollandlases”. Ees ootavad uued lepingud Saksamaal ja Austrias. Hermannii partii on keeruline nii vokaalselt kui mänguliselt ja tulemus oli erakordselt hea. Hääles ja mängus olid kõik vajalikud varjundid olemas – armastus, kirg, salakavalus, viha, äng, meeltesegadus –, lisaks veel lavasarm.

Inesa Galante, kes laulab praegu Düsseldorfis Ooperis, on oodatud solist teisteski Saksamaa teatrites ja mujalgi. Osa Eesti publikust teab teda kui kunagist Georg Otsa nim lauljate konkursi võitjat, kes hiljemgi meil esinenud. Ühes oma raadiointervjuus on ta öelnud, et Liisa on tal dramaatilise rolli esimene kogemus. Galante rollilahenduses võis kuulda palju erinevaid värve, lummasvast pianost valuliku meeleheiteni. Kaudnilt kõlasid duetid Hermanniga. Mõle-

ma puhul saab kiita osatäitjate valikut ja olla õnnelik selle üle, et nad pakkumise vastu võtsid, arvatavasti oli see väljakutse mõlemale. Krahvinna vastab ooperis vahest kõige enam Puškini kirjeldusele: „... seltskonna poolt ära hellitatud naine oli isemeelne, ihne ja tulvil külma egoismi nagu kõik vanad inimesed, kes oma elu ajal armastuse on ära kulutanud ja võõristavad tänapäeva. Ta võttis osa kõrgema seltskonna kõikidest askeldustest, vedas ennast ballidele, kus konutas nurgas nagu ballisaali kuuluv inetu, kuid vajalik dekoratsioon – riieid vanamoodne, nägu mingitud.” Tšaikovski on siia juurde lisanud oma nüansid, lisame siia veel muutumismängu antud lavastuses.

Riina Airene loob huvitava karakterrolli, tal on palju nüansse hääles ja lavakarakterit kujundamises, eriti märkab seda IV pildis, kus Hermannii ja Krahvinna vaheline dialoog on vokaalselt küll monoloog, sest laulab ju ainult Hermann, aga väga ilmekas on sõnatu vastumäng. Ja siinkohal kiidusõnad gri-

meerijatele!, kelle nimesid ma kavalehelt ei leidnud.

Peategelaste kolmiku vahele jääb Jeletski. Täielik vastand Hermannile. Tasakaalukas, siiras, usaldav, siiralt armastav. **Rauno Elp** esitab oma kaunitämbrielse baritoniga meeldivalt vene ooperi ühe ilusama armastusaaria, kuid VII pildis oodanuks talt karakterile rohkem varjundeid. Võtab ta ju mängusaa- lis Hermannii hullumeelse pakkumise vastu ainult sellepärast, et „tal on omad arved“ („u nas s nim štšjotõ“). Siinkohal tahaks avaldada ühe teise soovi, et korrigeeritaks eestikeelset tõlget (tõlkija nime kavalehelt ei leidnud). Näiteks Jeletski aariat „Ja vas ljublju, ljublju bez merno...“ ei oleks kuidagi õige tõlkida „Ma armastan teid elujõuga...“. Selle- taolisi libastumisi võis leida mujalgi.

Jassi Zahharov vajab veel Tomski rolli omaksvõtmiseks aega, praegu ei mahu see tema tipposade kõrvale, aga pakub võimalusi. On ju ballaad I pildis oluline kogu saatusliku tegevuse käivitamisel ja traagilise finaali eel lisab lau- luke vajalikku kontrasti.

Rõõmustasid mitmed kõrvalosatäit- jad. Meelde jääb, sarmikas ja mahlaka tämbri- ga oli **Helen Lokuta** kaksikroll – Polina ja Daphnis. Võluv oli **Valentina Taluma** Chloena. **Roland Liiv** loob ha- sartmängija Tšekalinski särava karak- teri, **Leonid Savitski** õela mänguri Su- rini ja episoodilistest osadest **Albina Pa- rōševa** Maša.

Teine nähtud etendus oli mitmele noorele diplomitööks, seepärast alustan neist. **Aleksandr Mihhailov** (EMA) oli Tomskina vokaalselt heas vormis, tema jutustust Krahvinnast ümbritses sala- pära ja kupleed lõbusus. **Taavi Tampuu** Jeletski oli algaja kohta korralikult ära- õpitud roll, aga aarias jäi puudu õilsast suursugusest tundest. **Heli Silmato** (Si- beliuse Akadeemia) laulis-mängis süm- paatselt Polina-Daphnise kaksikrolli. Etenduse kõige suurem ja meeldivam

üllataja oli **Juuli Lill** Krahvinnana. Ela- da tudengieas sisse peaaegu saja-aasta- se rauga rolli on paras pätkel – aga rõõmustas usutavus, karakter, milles on tagedust, väärikust, sugestiivsust ja mahlakat vokaali. **Pille Lill** Liisana oli I vaatuses paljulubav. Kaunis oli II pildi aaria. Aga ilmselt käib nii dramaatiline roll talle siiski üle jõu, stseen ja aaria ka- nali ääres ei pääsenud üldse mõjule. **Oleg Orlovs**, jälle külaline lõunanaabri- te juurest, on kauni ja kandva häälega. Ta lahendas Hermannii rolli teistsuguse rõhuasetusega. Karakter avanes järk- järgult. Kirg esimestes piltides oli varja- tum, sissepoole pööratum, armastus Liis- a vastu vaoshoitum, aga võimas plah- vatus toimus IV (Krahvinna magamis- tuba) ja V (kasarmu) pildis, vallandus kirg, pinge, dramatism ja seda jätkuvalt kuni lõpuni.

Populaarseks reisisihiks on viimastel aastatel Sankt-Peterburg. Eesmärgid on erinevad – keda võib nostalgida, keda esmatutvus maailmalinnaga. Muusika- huvilistel tasuks kindlasti jalutada Su- veaia ja Talvekanali (Zimnaja kanavka) kaldapealsel, mõlemad paigad on seo- tud ooperi tegevusega. Suveaed (u 12 ha) on linna vanim park, mille rajamist alustas Peeter I, kes unistas, et sellest tuleb kaunim park kui Versailles' oma. Pargi rajaja ei arvestanud, et Peterburi kliima pole Prantsuse ega Itaalia oma, nii on paljud skulptuurid hävinenud. Suveaeda ümbritsevad kanalid ja 1784. aastal valatud kaunis metalltara. Suvel näeb pargipuude all nüüdki kaardi- mängu. Ermitaaži teatri ja vana Ermi- taaži vahel on Talvekanal kaarsillaga, millelt avaneb Neevale ja Peeter-Pauli kindlusele maaliline vaade nägu Puški- ni või Tšaikovski aegadel.

Hind 24 krooni

Inesa Galante (Liisa) ja Aleksandrs Antonenko (Hermann)
Pjotr Tšaikovski ooperis „Padaemand“.
Rahvusooper „Estonia“, aprill 2004;
lav Arne Mikk, muusikaline juht ja dirigent Eri Klas.
Vt lk 68.

Harri Rosnu foto